

STORTINGET

Innst. 173 L

(2019–2020)

Innstilling til Stortinget
fra næringskomiteen

Prop. 33 L (2019–2020)

Innstilling fra næringskomiteen om Lov om god handelsskikk i dagligvarekjeden

Til Stortinget

Sammendrag

Nærings- og fiskeridepartementet fremmer i proposisjonen forslag til lov om god handelsskikk i dagligvarekjeden. Bakgrunnen for forslaget er Stortingets anmodningsvedtak 28. mai 2018, i forbindelse med behandlingen av Dokument 8:170 S (2017–2018) om balansert makt i verdikjeden for mat og dagligvarer. Stortinget ba regjeringen «fremme forslag til lov om god handelsskikk med tilsyn som innehar selvstendig beslutningskompetanse, men tilsynsalternativer kan utredes».

Lovforslaget bygger på anbefalingene i NOU 2013:6 God handelsskikk i dagligvarekjeden av 30. april 2013. Utredningen ble sendt på høring i 2013, og høringsuttalelsene til denne ble vurdert i departementets høringsnotat våren 2019. Dagligvareutvalget ble nedsatt på bakgrunn av funnene og anbefalingene fra det såkalte Matkjedeutvalget i NOU 2011:4 Mat, makt og avmakt – om styrkeforholdene i verdikjeden for mat.

Lovforslaget legger til rette for effektive forhandlinger og kontrakter mellom dagligvareleverandører og -kjeder for å bidra til mer samfunnsøkonomisk effektive løsninger. Overskuddet kan deretter videreføres til forbrukerne gjennom konkurranse mellom dagligvarekjedene. Med andre ord vil både næringsdrivende og forbrukere kunne ha fordeler av at loven innføres.

Med «dagligvarer» forstår departementet matvarer og andre nærings- og nytelsesmidler, dyremat, vaske- og rengjøringsmidler, toalettartikler, husholdningsvarer av papir og plast og liknende. Dagligvaremarkedet i Norge har et betydelig omfang. Tall for 2018 fra Nielsen Norge viser at omsetningen på detaljistnivå ble anslått til rundt 176 mrd. kroner.

Kapittel 2 i proposisjonen inneholder en nærmere beskrivelse av bakgrunnen for lovforslaget.

I kapittel 3 i proposisjonen behandles forholdet til annen relevant regulering. De fleste av de forholdene som omfattes av lovforslaget, er allerede omfattet av annen regulering. Lovforslaget endrer ikke gjeldende lover og regler som gir rammer for samarbeid mellom leverandører og videreførere, her kalt vertikalt samarbeid, men vil være et supplement underlagt offentlig rettslig håndheving. Lovforslaget er derfor, i motsetning til gjeldende rett, ikke avhengig av at kontraktspartene selv tar initiativ til håndheving. Spørsmålet om eventuell gjennomføring av EU-direktivet om urimelig handelspraksis i matkjeden drøftes også i dette kapitlet.

I kapittel 4 til 6 i proposisjonen gjennomgås alle bestemmelsene i lovforslaget. Mens kapittel 4 omhandler de innledende bestemmelsene om formål og virkeområde, behandles de materielle bestemmelsene om kravet til god handelsskikk i kapittel 5. Bestemmelser om håndhevingen av loven, om klage og domstolsbehandling, samt de avsluttende bestemmelsene (forskriftshjemmel, ikrafttredelse og overgangsregler), omtales i kapittel 6.

Det fremgår av lovforslaget § 1 at formålet med loven skal være å bidra til effektiv bruk av samfunnets ressurser og ivaretagelse av forbrukernes interesser. Dette skal oppnås gjennom å stille krav til vertikale kontrakter mellom næringsdrivende og partenes adferd i for-

handlinger innenfor dagligvarebransjen. Formålet er ikke å fremme næringsinteresser, men å effektivisere samarbeid i kontraktsforhold mellom leverandører og videreforgjivere på en måte som skal kunne gi gevinster som også kommer forbrukerne til gode gjennom vanlige markedsmekanismer.

Lovforslaget § 2 gjelder lovens virkeområde. Bestemmelsen slår fast at loven gjelder for forhandlinger og avtaler om leveranser av dagligvarer som er ment for videresalg til forbruker. Loven omfatter ikke hele verdikjeden, men gjelder handel mellom leverandører og videreforgjivere/detaljister. Dagligvaregrossisters videresalg til storhusholdningsvirksomhet som for eksempel kantine, hotell og restaurant omfattes også. Loven regulerer derimot ikke salg til forbrukere. Den gjelder heller ikke avtaler mellom primærprodusenter og industriaktører.

Lovforslaget § 3 inneholder en generalklausul som slår fast at det ikke skal foretas handlinger som strider mot god handelsskikk i forretningsforhold mellom næringsdrivende i dagligvarebransjen. Bestemmelsen angir også hvilke prinsipper god handelsskikk skal være basert på. Disse prinsippene er redelighet, forutberegnelighet og lojalitet. Bestemmelsen må leses i sammenheng med de etterfølgende særbestemmelsene, som gir eksempler på typer adferd som vil være i strid med disse prinsippene. Generalklausulen for god handelsskikk skal bidra ved tolkningen av de etterfølgende særbestemmelsene, men står også på egne ben og kan anvendes selvstendig.

Særbestemmelsene som presiserer typetilfeller som vil være i strid med god handelsskikk, fremgår av lovforslaget §§ 4 til 10.

Lovforslaget § 4 regulerer partenes krav på opplysninger ved forhandlinger og gjennomføring av avtaler om leveranser av dagligvarer. Hver av partene skal legge frem opplysninger som de kjenner til, og som de har grunn til å tro er av betydning for den annen part. Det kan være tale om opplysninger som er avgjørende for om avtalen i det hele tatt skal inngås, eller for innholdet i avtalen, for eksempel forhold som har betydning for vurdering av risiko. Opplysningsplikten gjelder ikke informasjon som partene har en berettiget grunn til å holde hemmelig. Bestemmelsen skal redusere risikoen for at avtalene er ubalanserte fordi partene har vesentlig ulik tilgang til informasjon.

Lovforslaget § 5 gir vern for investeringer eller andre tiltak som er foretatt i forståelse med den andre parten. Bestemmelsen skal motvirke at aktører utnytter den ubalansen i forholdet som kan oppstå som følge av slike investeringer, til å presse gjennom mer fordelaktige vilkår.

Lovforslaget § 6 nedfeller et krav til skriftlighet og klarhet. Dette er et formkrav som innebærer at vesentlige elementer må være nedfelt i avtalen mellom partene

og ikke ensidig kan endres av én part. Formålet er å skape forutsigbarhet og notoritet i avtaleforholdet.

Lovforslaget § 7 slår fast at avtalen skal regulere ansvaret for svinn og kundereklamasjoner. Kommunikasjon mellom partene om hvilken risiko de tar på seg, vil presumptivt føre til en mer effektiv risikofordeling enn det som synes å være tilfellet i dag.

Lovforslaget § 8 gjelder delisting av produkter og oppsigelse av avtaleforholdet. Delisting innebærer at kjedene fjerner enkelte varer fra sortimentet. En part står fritt til selv å bestemme sitt varesortiment, men formkravene i bestemmelsen må oppfylles. Det skal avtales frister for varsling av delisting og oppsigelse. Delisting skal begrunnes skriftlig når en avtalepart krever det.

Lovforslaget § 9 nedfeller et vern mot etterligninger, for eksempel i forbindelse med forhandlerens utvikling av egne merkevarer i konkurranse med leverandørens produkter. Bestemmelsen rammer etterligninger som må anses som en urimelig utnyttelse av en annens innsats eller resultater og fører med seg fare for forveksling.

Lovforslaget § 10 slår fast at ingen parter må benytte ord eller handlinger som kan fremkalle alvorlig frykt, for eksempel trusler om utilbørlige represalier eller spredning av usann informasjon. Bestemmelsen adresserer påstander om en «fryktkultur» i bransjen.

Reglene om håndheving er nedfelt i lovforslaget §§ 11 til 19. Det foreslås opprettet et nytt faglig uavhengig og selvstendig offentlig tilsyn (Dagligvaretilsynet), som samlokaliseres med Forbrukertilsynet når dette etableres i Grenlandsområdet innen 1. januar 2021. I lovforslaget § 11 foreslås bestemmelser for å sikre Dagligvaretilsynets uavhengighet i saksbehandlingen.

Dagligvaretilsynet vil være helt avhengig av å få informasjon fra markedsaktørene og andre som har tilgang til opplysninger av interesse. Tilsynets fremste virkemiddel for å få tilgang til informasjon som er nødvendig for å håndheve loven, er lovens bestemmelse om opplysningsplikt. Enhver har plikt til å gi Dagligvaretilsynet de opplysninger som tilsynet krever for å kunne utføre sine oppgaver etter loven, jf. forslaget § 12. En annen viktig kilde til informasjon vil være tips fra foretak eller personer om mulige overtredelser av loven. Etter forslaget § 13 har Dagligvaretilsynet taushetsplikt om identiteten til aktører som gir tilsynet tips om adferd som er i strid med loven. Bakgrunnen for forslaget er at frykt for represalier eller andre negative virkninger ikke skal hindre foretak eller personer med informasjon om overtredelser i å dele disse med Dagligvaretilsynet.

Dagligvaretilsynet foreslås gitt et vidt spekter av virkemidler for å oppnå etterlevelse av loven. Departementet foreslår at Dagligvaretilsynets primære virkemiddel skal være å drive veiledning og informasjonsarbeid overfor aktørene, jf. forslaget § 14. I konkrete saker skal tilsynet dermed først gå i dialog og søke å veilede

om hvordan loven kan overholdes. Dersom dette ikke fører frem, kan tilsynet treffe vedtak om forbud eller påbud mot aktører som bryter lovens materielle bestemmelser, jf. forslaget § 15. Ved brudd på et slikt vedtak kan tilsynet ilegge tvangsmulkt eller overtredelsesgebyr etter forslag til §§ 16 og 17.

I §§ 18 og 19 foreslår departementet at Dagligvaretilsynets vedtak kan påklages til Markedsrådet eller bringes inn for domstolene. Markedsrådets vedtak etter loven kan også bringes inn for domstolene.

Lovforslaget åpner ikke for privat håndheving. Det er altså ikke anledning til å påberope seg lovens bestemmelser i et privat søksmål for domstolene.

I kapittel 7 i proposisjonen gir departementet vurderinger av de økonomiske og administrative konsekvensene av lovforslaget.

Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Åsunn Lyngedal, Cecilie Myrseth, Nils Kristen Sandtrøen og Terje Aasland, fra Høyre, Margunn Ebbesen, Guro Angell Gimse, Kårstein Eidem Løvaas og Tom-Charter Nilsen, fra Fremskrittspartiet, Morten Ørsal Johansen og Bengt Rune Strifeldt, fra Senterpartiet, Geir Adelsten Iversen og lederen Geir Pollestad, fra Sosialistisk Venstreparti, Torgeir Knag Fylkesnes, fra Venstre, André N. Skjelstad, og fra Kristelig Folkeparti, Steinar Reiten, viser til at Stortinget, i forbindelse med behandlingen av Dokument 8:170 S (2017–2018) om balansert makt i verdikjeden for mat og dagligvarer, ba regjeringen om å «fremme forslag til lov om god handelsskikk med tilsyn som innehar selvstendig beslutningskompetanse, men tilsynsalternativer kan utredes». Bakgrunnen for forslaget er at det over flere år har vært utfordringer knyttet til en sterk maktkonsentrasjon i dagligvarebransjen. Utredninger har også vist at det over tid har utviklet seg ulike former for uheldig forretningspraksis i dagligvarebransjen. Komiteen viser til at lovforslaget var forutsatt å skulle bygge på anbefalingene i NOU 2013:6 God handelsskikk i dagligvarekjeden, og er tilfreds med at dette er ivaretatt gjennom det lovforslaget som er fremlagt.

Komiteen har merket seg at regjeringen i proposisjonen mener lovforslaget legger til rette for effektive forhandlinger og kontrakter mellom dagligvareleverandører og -kjeder, noe som skal bidra til mer samfunnsøkonomisk effektive løsninger. Deretter kan overskuddet videreføres til forbrukerne gjennom konkurranse mellom dagligvarekjedene. Komiteen har videre merket seg at regjeringen mener både næringsdrivende og forbrukere vil kunne ha fordeler av at loven innføres.

Komiteen har merket seg at regjeringens høringsrunde viste at nesten alle høringsinstansene var positive til at det skulle innføres en lov om god handelsskikk i dagligvarekjeden. Også i den åpne høringen i komiteen ble det uttrykt bred støtte til at det nå er fremmet et slikt lovforslag for Stortinget.

Komiteen viser til at det over flere år har pågått omfattende diskusjoner om behovet for å regulere dagligvarekjeden bedre enn hva som i dag gjøres gjennom de ulike eksisterende lover som omfatter aktørene i dagligvarekjeden. Komiteen mener det som har fremkommet både gjennom NOU 2013:6 God handelsskikk i dagligvarekjeden og NOU 2011:4 Mat, makt og avmakt – om styrkeforholdene i verdikjeden for mat, tydelig viser en handelspraksis som krever ytterligere regulering for å bidra til bedre, mer effektiv, rettferdig bruk av samfunnets ressurser samtidig som forbrukerinteressene om pris, kvalitet, utvalg og tilgjengelighet ivaretas på en god måte.

Komiteen mener lovforslaget ikke løser alle problemstillinger som har vært diskutert i tilknytning til dagligvarekjeden, men at forslaget kan bidra til mer åpenhet i dagligvarebransjen og dermed være et viktig første skritt for å sikre mer konkurranse.

Komiteen viser til at regjeringen har varslet at den i løpet av våren 2020 vil legge frem en stortingsmelding målrettet mot konkurransen i dagligvaremarkedet. Komiteen forventer at det i meldingen vil komme konkrete tiltak for å sikre en mer balansert makt, og et større mangfold av aktører, i verdikjeden for mat og dagligvarer.

Komiteen er bekymret over manglende konkurranse i distribusjonsleddet. Både NOU 2013:16 og Oslo Economics' rapport 2017-46 pekte på at tilgang til distribusjon på like vilkår har en stor betydning for konkurransesituasjonen. Komiteen peker på at det for mange er begrensede muligheter for å velge mellom ulike distribusjonsløsninger utenom kjedens egne løsninger. Komiteen peker på at det er i forbrukernes interesse at de løsningene som avtales for distribusjon, er effektive. Komiteen mener dette forutsetter konkurranse i distribusjonsleddet.

Komiteen viser til Innst. 292 S (2017–2018), der et samlet storting ba regjeringen gjennomføre en utredning og legge frem en egen sak der man gjennomgår og vurderer forhold knyttet til distribusjon og hvordan disse spiller inn på konkurransesituasjonen. Komiteen imøteser den kommende stortingsmeldingen om konkurransesituasjonen og mener det der bør gjøres en nærmere vurdering av distribusjonens innvirkning på konkurransen i dagligvarekjeden.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet slutter seg til beskrivelsen i Prop. 33 L (2019–2020) av den vertikale integrasjonen i dagligvarebran-

sjen og peker på at den tilnærmede monopolsituasjonen som har oppstått, er svært uheldig for forbrukere og for konkurrenter til etablerte produsenter. Disse medlemmer understreker imidlertid at problemet ikke løses gjennom å innføre en lov om god handelsskikk, men at en dypere dereguleringsreform må gjennomføres. Disse medlemmer vil derfor primært arbeide for å oppheve de politiske reguleringene som hemmer konkurransen og hindrer forbrukermakten. Det dysfunksjonelle systemet som har oppstått i dagligvarebransjen, har bakgrunn i disse reguleringene. Disse medlemmer mener derfor at dagens produksjonskvoter og konsesjonsbegrensninger i norsk landbruk bør liberaliseres og på sikt avvikles. Disse medlemmer mener at samvirkenes særordninger og markedskontroll bør avvikles. Videre mener disse medlemmer at norske tollsatser på matvarer bør senkes, fordi høye tollsatser fører til mindre konkurranse som igjen resulterer i dyrere matvarer for forbrukerne. Disse medlemmer mener vi har kommet i den situasjonen at vi nå regulerer reguleringene.

Disse medlemmer vil likevel støtte Prop. 33 L (2019–2020) subsidiært og ber regjeringen sikre at den ikke innfører mer byråkrati og administrativt merarbeid for næringsdrivende enn det som er strengt tatt nødvendig. Disse medlemmer ser for øvrig frem til den varslede stortingsmeldingen om konkurransesituasjonen i dagligvarekjeden.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti mener forslaget til lov om god handelsskikk i dagligvarekjeden er et fornuftig skritt på veien mot mindre maktkonsentrasjon og bedre forretningspraksis i dagligvarekjeden. Dette medlem mener imidlertid at loven ikke går til roten av problemene i dagligvarebransjen. Dette medlem viser til at den oligopolistiske markedsstrukturen i dagligvarebransjen generelt fører til høyere priser på dagligvarene enn det som er samfunnsøkonomisk optimalt, og at forbrukerne derfor vil betale mer enn nødvendig for varene så lenge inngangsbarrierene for andre aktører ikke reduseres. Dette medlem viser til NOU 2011:4 Mat, makt og avmakt – om styrkeforholdene i verdikjeden for mat, som påpekte at dagligvarekjedene bruker sine maktposisjoner som innkjøpere til å presse marginene og overføre risiko til leverandørene og skaper et avhengighetsforhold for leverandørene, i tillegg til at de kamouflerer hvor deres egne marginer oppstår ved hjelp av kryssprising, samt driver med strategisk prising og tilbud av egne merkevarer.

Dette medlem mener derfor det bør innføres eierskapsbegrensninger i dagligvarebransjen, slik Matkjetvalget foreslo i 2011.

På denne bakgrunn fremmer dette medlem følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen utrede en egen lov om eierskapsbegrensninger innenfor dagligvarehandelen. Utredningen bør vurdere et øvre tak på erverv og ervervs-lignende avtaler for aktører med betydelig eierstilling.»

Komiteens medlemmer fra Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til høringsinnspill fra Norges Bondelag, hvor det påpekes at

«[p]rimærprodusentene er presset i verdikjeden for mat, der flere offentlige utvalg har pekt på utfordringer med høy konsentrasjon, økt innslag av vertikal integrasjon og uklare kontrakter og risikofordeling. Dette er ikke et særnorsk fenomen, og verdens bondeorganisasjon (WFO) er bekymra for en stadig mer konsentrert verdikjede der bonden blir pressa på pris og stadig mindre uavhengig.»

Disse medlemmer peker videre på at det er av avgjørende betydning å sørge for tilgang til produkter fra småskalaprodusenter i det norske dagligvaremarkedet. Politikken for dagligvarebransjen må også sees i sammenheng med våre jordbrukspolitiske mål om matsikkerhet, bærekraftig matproduksjon og distriktsutvikling.

På denne bakgrunn fremmer disse medlemmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen vurdere hvordan man kan øke tilgangen til produkter fra småskalaprodusenter i det norske dagligvaremarkedet, og komme tilbake til Stortinget med en sak.»

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til behovet for gode merkeordninger for å sørge for god informasjon til forbrukerne, slik at de kan gjøre informerte valg.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti peker på at informasjon om varers produksjonssted også er relevant informasjon for forbrukeren, som Norsk Nærings- og Nytelsesmiddelarbeiderforbund (NNN) påpeker i sitt hørings svar, og manglende merking gjelder særlig butikkenes egne merkevarer (EMV).

På denne bakgrunn fremmer disse medlemmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen stille krav til at butikkenes egne merkevarer (EMV) merkes med produksjonssted.»

Komiteen viser til de respektive merknader under de ulike lovparagrafene.

Kapittel 1 Innledende bestemmelser

§ 1 Formål

Komiteen viser til at det i NOU 2013: 6 God handelsskikk i dagligvarekjeden ble foreslått at lovens formål skal være å bidra til økt forbrukervelferd. Med forbrukervelferd menes velferd for sluttbruker gjennom lave priser, høy kvalitet, bredt vareutvalg og høy grad av tilgjengelighet. Komiteen mener dette hensynet er relevant og mener dette er dekket i lovforslaget.

Komiteen har ingen øvrige merknader til lovparagrafen.

§ 2 Virkeområde

Komiteen har merket seg at det er ulike synspunkter som er fremmet når det gjelder lovens avgrensning og virkeområde, også i forbindelse med komiteens åpne høring. Det er blant annet fremmet forslag om at alle salgskanaler for dagligvarer må være omfattet av loven, og likeledes at mindre kontrakter, f.eks. under 100 000 kroner, unntas fra loven. Det er også kommet innspill i forbindelse med høringen om at Dagligvaretilsynet bør få i oppgave å vurdere lovens anvendelsesområde til også å omfatte serveringsmarkedet. Komiteen er av den formening at virkeområdet for loven slik det er foreslått, virker hensiktsmessig, og at det må høstes erfaringer av denne avgrensingen før eventuelle justeringer vurderes. Komiteen vil understreke at selv små kontrakter har stor betydning for den enkelte aktør. Komiteen forutsetter at departementet, i samråd med tilsynet, løpende vurderer behov for å foreslå endringer i lovens virkeområde.

Komiteen viser til at flere instanser under komiteens åpne høring påpekte at for små foretak vil kravet om skriftlighet kunne virke byråkratiserende og i enkelte tilfeller føre til at små leverandører vil kunne oppleve å bli stengt ute dersom utsalgsstedet velger dem bort på grunn av dette kravet. Komiteen foreslår på denne bakgrunn at det nye tilsynet tilgjengeliggjør korte og enkle standardavtaler i utskriftsform til bruk i disse tilfellene.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til at det i kartleggingsarbeidet av maktforholdene i dagligvarebransjen kom frem at det både blant leverandører og dagligvarekjeder ble uttrykt misnøye med forholdene i dagligvarebransjen, og at misnøyen syntes størst på leverandørsiden. Disse medlemmer kjenner imidlertid ikke til at det foreligger utfordringer når lokale forhandlere foretar lokale innkjøp av dagligvarer for videresalg der den samlede beløpssmessige verdien av avtalene er lav. Disse medlemmer mener lov om god handelsskikk først og fremst må komme til anvendelse når det foreligger faktisk behov for regulering, og viser til at intensjonen bak loven ikke er å skape administrativt merarbeid ved vi-

deresalg av lokale dagligvarer til en lav samlet omsetningsverdi. Disse medlemmer mener derfor at loven bør avgrenses slik at den ikke gjelder avtaler med en samlet lav økonomisk verdi. Disse medlemmer understreker samtidig at loven fortsatt skal gjelde i de tilfeller en av avtalepartene krever dette. Disse medlemmer viser til at Skatteetatens fastsatte grense for når næringsdrivende må registrere seg i Merverdiavgiftsregisteret, på det nåværende tidspunkt er satt til 50 000 kroner. Disse medlemmer mener at det er naturlig at virkeområdet for lov om god handelsskikk følger beløpsgrensen som til enhver tid er satt for merverdiavgiftsregistrering for næringsdrivende. Disse medlemmer understreker at beløpsgrensen bør vurderes samlet for alle leveranseavtaler mellom de samme partene for å unngå omgåelse av loven ved at det inngås flere avtaler med verdi under beløpsgrensen. For å sørge for at lov om god handelsskikk treffer best mulig og i tråd med intensjonen, foreslår disse medlemmer å utvide lovforslaget § 2. Disse medlemmer fremmer derfor følgende forslag:

«§ 2 annet ledd tredje punktum skal lyde:

Loven gjelder ikke ved avtaler under en samlet økonomisk verdi per leverandør svarende til Skatteetatens til enhver tid fastsatte grense for når næringsdrivende må registrere seg i Merverdiavgiftsregisteret, med mindre en av avtalepartene krever dette.»

Kapittel 2 God handelsskikk

§ 8 Delisting og oppsigelse

Komiteen viser til at flere høringsinstanser i forbindelse med komiteens åpne høring uttrykte at delisting må skje på bakgrunn av objektive og kommersielle forhold. Komiteen støtter dette prinsippet og foreslår å ta inn bestemmelsen om at delisting krever saklig grunn i lovforslaget § 8. At delisting krever saklig grunn, mener komiteen blant annet vil fange opp at eventuell delisting skal skje på bakgrunn av objektive og kommersielle forhold, noe flere høringsinstanser påpekte under den åpne høringen i saken. På denne bakgrunn foreslår komiteen at § 8 skal lyde:

«§ 8 Delisting og oppsigelse

Avtalen skal inneholde frister for varsling av delisting av produkter og for oppsigelse av avtaleforholdet. Delisting skal varsles selv om avtalen ellers fastsetter tidsrom for når delisting kan finne sted. Delisting krever saklig grunn. Delisting skal begrunnes skriftlig når en avtalepart krever det.»

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet understreker at kjedene står fritt til å bestemme listingen av produkt. Disse medlemmer er kjent med at varesortimentet bestemmes i årsforhandling

ene mellom leverandør og kjede/detaljist, og presiserer at delisting i løpet av kontraktsåret fortsatt skal være lovlig. Disse medlemmer noterer seg imidlertid at delisting i enkelte tilfeller brukes som sanksjoner eller som ledd i forhandlinger. Dette er ikke i forbrukernes interesse. For å forhindre denne problematiske bruken av delisting støtter disse medlemmer lovforslagets krav til skriftlighet ved delisting dersom en avtalepart krever det. Disse medlemmer mener videre at det er viktig å presisere at valget om å deliste et produkt i løpet av avtaleåret skal gjøres på forbrukernes premisser. Disse medlemmer mener derfor at lovbestemmelsen bør ivareta hensynet til forbrukerne i enda sterkere grad gjennom at delistingen skal begrunnes fra kommersielle forhold, basert på forbrukernes preferanser.

Kapittel 3 Tilsyn, håndheving og overprøving

§ 11 Dagligvaretilsynets organisasjon og oppgaver

Komiteen har merket seg at flere av høringsinstansene ga uttrykk for at Dagligvaretilsynets arbeidsmetode bør være dialog- og veiledningsbasert. Komiteen støtter dette. Komiteen har også merket seg at flere ønsket at tilsynet også skal utgi årsrapporter, noe komiteen mener er en naturlig oppfølging av tilsynets arbeid. Komiteen vil også understreke behovet for at tilsynet har tilstrekkelig og riktig kompetanse. Komiteen mener at veiledning er en sentral del av tilsynets oppgaver. Dette forutsetter at tilsynets avgjørelser, rapporter mv. gjøres tilgjengelig på egnet måte.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til høringsinnspill fra NNN og Norges Bondelag, som understreker behovet for årlige offentlige rapporter om observasjoner i dagligvaremarkedet.

Avsluttende merknader

Komiteen vektlegger betydningen av innovasjon og produktutvikling i dagligvarekjeden. Komiteen mener det er viktig at det finnes gode og trygge rammer som legger et godt grunnlag for at leverandører og industri kan investere i forsknings- og utviklingsvirksomhet. Komiteen har merket seg at det i komiteens åpne høring 13. januar 2020 ble vist til et behov for å sikre at immaterielle rettigheter respekteres, at det ikke finner sted urettmessig kopiering eller omdømmetapping, og at forretningshemmeligheter respekteres.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser blant annet til at Orkla ASA i sitt høringsinnspill datert 6. januar 2019 til komiteen viser til at

«eksisterende lovgivning regulerer slike immaterielle rettskrenkelser, men håndhevings situasjonen gjør at brudd ikke forfølges i alle saker der det er grunnlag for det. Dette skyldes særlig at det oppleves som problematisk å rettsforfølge en konkurrent som samtidig er en av leverandørens viktigste kunder.»

Disse medlemmer viser videre til at det videre innspillet ble lagt vekt på at «det er behov for å presisere at immaterielle rettigheter i disse relasjonene skal respekteres».

Disse medlemmer slutter seg til denne vurderingen og ber regjeringen følge opp dette.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti viser til at selv om det er viktig at de immaterielle rettighetene respekteres, så tyder prisforskjellen på EMV og andre merkevarer på at fortjenestemarginen er høy for mange produkter. Dette medlem vil derfor be regjeringen i sin oppfølging av dette om å jobbe for å motvirke et forhøyet prisnivå på dagligvarer.

Dette medlem viser videre til at dagens franchisemodell utfordrer grunnleggende verdier i den norske modellen og truer anstendige lønns- og arbeidsvilkår. Dette medlem mener vi har behov for en franchise-lov som gjør kjeden endelig ansvarlig for at arbeidsmiljøloven følges.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen legge frem sak om endring av arbeidsmiljøloven som tydeliggjør arbeidsgiveransvaret i franchise, konsern og liknende organiseringer. Forslaget skal sikre at den som har bestemmende innflytelse, og gjennom dette reelt sett er arbeidsgiver, også får retter og plikter som arbeidsgiver i henhold til arbeidsmiljøloven.»

Forslag fra mindretall

Forslag fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen stille krav til at butikkenes egne merkevarer (EMV) merkes med produksjonssted.

Forslag 2

Stortinget ber regjeringen legge frem sak om endring av arbeidsmiljøloven som tydeliggjør arbeidsgiveransvaret i franchise, konsern og liknende organiseringer. Forslaget skal sikre at den som har bestemmende innflytelse, og gjennom dette reelt sett er arbeidsgiver, også får retter og plikter som arbeidsgiver i henhold til arbeidsmiljøloven.

Forslag fra Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti:*Forslag 3*

Stortinget ber regjeringen vurdere hvordan man kan øke tilgangen til produkter fra småskalaprodusenter i det norske dagligvaremarkedet, og komme tilbake til Stortinget med en sak.

Forslag fra Fremskrittspartiet:*Forslag 4*

§ 2 annet ledd tredje punktum skal lyde:

Loven gjelder ikke ved avtaler under en samlet økonomisk verdi per leverandør svarende til Skatteetatens til enhver tid fastsatte grense for når næringsdrivende må registrere seg i Merverdiavgiftsregisteret, med mindre en av avtalepartene krever dette.

Forslag fra Sosialistisk Venstreparti:*Forslag 5*

Stortinget ber regjeringen utrede en egen lov om eierskapsbegrensninger innenfor dagligvarehandelen. Utredningen bør vurdere et øvre tak på erverv og ervervslygnende avtaler for aktører med betydelig eierstilling.

Komiteens tilråding

Komiteens tilråding fremmes av en samlet komité.

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til proposisjonen og rår Stortinget til å gjøre følgende

vedtak til lov

om god handelsskikk i dagligvarekjeden

Kapittel 1 Innledende bestemmelser**§ 1 Formål**

Loven skal bidra til effektiv bruk av samfunnets ressurser og ivareta forbrukernes interesser ved å fremme redelighet, forutberegnelighet og lojalitet i kontraktsforhold mellom næringsdrivende i dagligvarebransjen.

§ 2 Virkeområde

Loven gjelder for forhandlinger og avtaler om leveranser av dagligvarer

- a. som er ment for videresalg til forbrukere gjennom utsalgssteder som har salg av dagligvarer som en vesentlig del av sin virksomhet, eller
- b. for salg til storhusholdning gjennom en part som også leverer dagligvarer til utsalgssteder som nevnt i bokstav a.

Loven gjelder ikke salg til forbrukere. Loven gjelder heller ikke forhandlinger og avtaler mellom primærprodusenter og industriaktører.

Loven gjelder for forhandlinger og avtaler som foretas, har virkning eller er egnet til å ha virkning her i riket.

Kapittel 2 God handelsskikk**§ 3 God handelsskikk**

I forretningsforhold mellom næringsdrivende i dagligvarebransjen skal det ikke foretas handlinger som strider mot god handelsskikk. God handelsskikk skal være basert på redelighet, forutberegnelighet og lojalitet.

§ 4 Krav på opplysninger

Ved forhandlinger og gjennomføring av avtaler om leveranser av dagligvarer skal hver av partene legge frem opplysninger som de kjenner til, og som de har grunn til å tro er av betydning for den annen part. Dette gjelder ikke informasjon som partene har berettiget grunn til å holde hemmelig.

§ 5 Beskyttelse av partenes investeringer

Dersom den ene parten i god tro har foretatt investeringer eller andre tiltak i forståelse med den andre parten, må sistnevnte ikke opptre på en måte som er i strid med de berettigede forventningene som har oppstått.

§ 6 Skriftlighet og klarhet

Avtaler skal inngås skriftlig og klart beskrive hvilke ytelser partene er forpliktet til å levere. En part kan ikke ensidig endre avtalen.

§ 7 Ansvar for svinn og kundereklamasjoner

Avtalen skal regulere ansvar for svinn og kundereklamasjoner.

§ 8 Delisting og oppsigelse

Avtalen skal inneholde frister for varsling av delisting av produkter og for oppsigelse av avtaleforholdet. Delisting skal varsles selv om avtalen ellers fastsetter tidsrom for når delisting kan finne sted. Delisting krever saklig grunn. Delisting skal begrunnes skriftlig når en avtalepart krever det.

§ 9 Vern mot etterligninger

Næringsdrivende i dagligvarebransjen må ikke anvende etterlignende kjennetegn, produkter, kataloger, reklamemidler eller andre frambringelser på slik måte og under slike omstendigheter at det må anses som en urimelig utnyttelse av en annens innsats eller resultater og fører med seg fare for forveksling.

§ 10 Trusler

Næringsdrivende i dagligvarebransjen må ikke benytte ord og handlinger som er egnet til å fremkalle al-

vorlig frykt, for eksempel trusler om utilbørlige represalier eller spredning av usann informasjon.

Kapittel 3 Tilsyn, håndheving og overprøving

§ 11 Dagligvaretilsynets organisasjon og oppgaver

Dagligvaretilsynet fører tilsyn med at bestemmelsene i denne loven overholdes. Det gir veiledning og informasjon om loven og kontrollerer at lovens påbud og forbud overholdes.

Dagligvaretilsynet kan gi pålegg etter § 12 og treffe vedtak etter §§ 15 til 17, som kan påklages til Markedsrådet etter § 18.

Dagligvaretilsynet skal legge vekt på hensynet til forbrukerne ved håndhevingen av loven.

Dagligvaretilsynet er et uavhengig forvaltningsorgan som er administrativt underordnet departementet. Dagligvaretilsynet ledes av en direktør utnevnt av Kongen i statsråd.

Dagligvaretilsynet kan ikke instrueres om behandlingen av enkeltsaker eller gis generelle instruksjoner om hvordan myndighet etter loven skal utøves.

Kongen eller departementet kan ikke omgjøre Dagligvaretilsynets vedtak.

§ 12 Opplysningsplikt

Enhver har plikt til å gi Dagligvaretilsynet og Markedsrådet de opplysninger som disse myndigheter krever for å kunne utføre sine gjøremål etter loven. Opplysningene kan kreves gitt skriftlig eller muntlig innen en fastsatt frist, og kan nedtegnes og lagres som lydopptak. Dagligvaretilsynet og Markedsrådet kan også kreve utlevert alle typer informasjon og bærere av slik informasjon for gransking.

Taushetsplikten som følger av lov, pålegg eller avtale, er ikke til hinder for opplysningsplikten eller retten til å foreta gransking etter første ledd. Dette gjelder likevel ikke opplysninger, informasjon eller bærere av informasjon som er omfattet av taushetsplikten som nevnt i straffeprosessloven §§ 117 til 120.

§ 13 Taushetsplikt og beskyttelse av kilder

Enhver som utfører tjeneste eller arbeid for Dagligvaretilsynet eller Markedsrådet, plikter å hindre at andre får adgang eller kjennskap til det vedkommende i forbindelse med tjenesten eller arbeidet får vite om identiteten til den som gir tips om overtredelse av §§ 3 til 10 og tilhørende forskrifter.

Taushetsplikten gjelder også overfor sakens parter og deres representanter.

§ 14 Veiledning og dialog

Dagligvaretilsynet skal gi informasjon om loven og veiledning i enkeltsaker.

Tilsynet skal av eget tiltak, eller etter henvendelse, søke å påvirke næringsdrivende til å innrette seg etter loven.

Hvis Dagligvaretilsynet finner at en eller flere av bestemmelsene i §§ 3 til 10 eller tilhørende forskrifter er overtrådt, kan det kreve en skriftlig bekreftelse på at det ulovlige forholdet skal opphøre eller treffe vedtak etter § 15.

§ 15 Vedtak om overtredelse av §§ 3 til 10

Dersom tiltak etter § 14 annet ledd ikke er tilstrekkelig for å sikre at en eller flere av bestemmelsene i §§ 3 til 10 overholdes, kan Dagligvaretilsynet treffe vedtak om påbud og forbud som er nødvendige for å sikre overholdelse.

Dagligvaretilsynet kan også treffe vedtak som stadfester at det har skjedd en overtredelse av en eller flere av bestemmelsene i §§ 3 til 10.

§ 16 Tvangsmulkt

For å sikre at pålegg etter § 12 eller vedtak etter § 15 bokstav a overholdes, kan det fastsettes tvangsmulkt til staten inntil forholdet er rettet.

Endelig vedtak om betaling av tvangsmulkt er tvangsgrunnlag for utlegg.

§ 17 Vedtak om overtredelsesgebyr

Dagligvaretilsynet kan ilegge overtredelsesgebyr ved overtredelse av vedtak etter § 15 bokstav a.

Ved avgjørelsen av om det skal ilegges overtredelsesgebyr og ved utmålingen av dette, gjelder forvaltningsloven § 46. I tillegg skal tilsynet legge vekt på mulige skadevirkninger for forbrukerne.

Endelig vedtak om overtredelsesgebyr er tvangsgrunnlag for utlegg.

§ 18 Markedsrådets kompetanse

Klager over vedtak etter §§ 15, 16 og 17 samt andre avgjørelser som kan påklages etter forvaltningsloven og offentliglova, behandles av Markedsrådet.

Markedsrådet kan ikke av eget tiltak omgjøre Dagligvaretilsynets vedtak. Markedsrådet kan kun omgjøre egne vedtak som må anses ugyldige.

§ 19 Domstolsprøving

Søksmål om Dagligvaretilsynets eller Markedsrådets vedtak skal rettes mot staten ved Dagligvaretilsynet. Søksmålet må reises innen tre måneder etter at underretning om vedtaket er mottatt eller fra vedkommende fikk eller burde ha fått kunnskap om vedtaket.

Kapittel 4 Avsluttende bestemmelser

§ 20 Forskrifter

Kongen kan gi forskrifter om

- a. lovens anvendelse på Svalbard, og fastsette særlige regler av hensyn til de stedlige forholdene,
- b. avgrensning av virkeområdet og presisering av adferdsnormene i §§ 4 til 9,
- c. dagligvaremyndighetenes organisering og saksbehandling,
- d. nærmere regler om opplysningsplikt og gransking,
- e. nærmere regler om ileggelse av tvangsmulkt,
- f. utmåling av overtredelsesgebyr, og
- g. innføring av EØS-regelverk om forretningspraksis for dagligvarebransjen.

§ 21 Ikrafttredelse og overgangsregler

Loven gjelder fra den tid Kongen bestemmer.

Dagligvaretilsynet kan bare treffe vedtak om avtaler eller handlinger som har funnet sted etter at loven har trådt i kraft.

Oslo, i næringskomiteen, den 3. mars 2020

Geir Pollestad

leder

Terje Aasland

ordfører

